INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Trojice pracovních listů pro práci s lyrikou ve vyšších ročnících 1. stupně ZŠ.

Tematika: ZIMA 2

Jitka Zítková
Pedagogická fakulta MU
zitkova@ped.muni.cz

Tři pracovní listy se vztahují ke třem lyrickým básním s tematikou zimy – básni *Copak snídá sníh?* Josefa Hanzlíka, *Zimní noc* Christiana Morgensterna a *Mrazíci* Jiřího Havla.

Úkoly v pracovních listech mají téměř výhradně ráz literárněvýchovný. Jejich cílem je rozvíjení literární kompetence žáků 4. nebo 5. ročníku základní školy. Úkoly korespondují mj. s těmito očekávanými výstupy a učivem literární výchovy ve 2. období základního vzdělávání:

- vyjádření pocitů a dojmů z přečteného,
- jednoduchý rozbor literárního textu,
- rozlišování různých typů uměleckých textů (báseň, lyrika),
- užívání elementárních literárních pojmů,
- tvorba vlastního literárního textu,
- vytváření výtvarného doprovodu k textu.

Úkoly vždy vycházejí ze specifických rysů daného textu. Mohou být využívány jak přímo v literární výchově, tak v šíře zaměřené výuce s daným tématem, od mimoliterárních přesahů tematiky se v nich ale spíše odhlíží.

Každý pracovní list má dvě strany (předpoklad oboustranného tisku) a v závěru jsou ke každému z nich uvedeny stručné metodické poznámky, které doplňují nebo upřesňují obsah pracovních listů a optimální způsob práce s nimi.

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

Pracovní list 1

COPAK SNÍDÁ SNÍH?
Josef Hanzlík

Kolik toho sní?

Sníh si dá šálek stříbrného ticha,
stříbrnou lžičkou ho pomalu míchá
a potom pomalu po lžičkách pije,
k tomu sní dvě tři sněholálije.

Sněholálije bíle průsvitné,
ty, co rostou jenom ve snu na úsvitu dne.

A když to všechno vypije a sní,
spí a tiše dýchá
do stříbrného ticha,
má samé stříbrné sněhové sny.

1. Vyber si jedno z hodnocení (líbí / nelíbí) a dopiš důvod:

   Básnička se mi líbí, protože:

   ……

   ……

   Básnička se mi nelíbí, protože:

   ……

   ……

2. V básni se často opakuje slovo *stříbrná/é* (ticho, lžička, sny). Proč?

   ……

   Co jiného je, nebo by mohlo být, v zimě stříbrné?

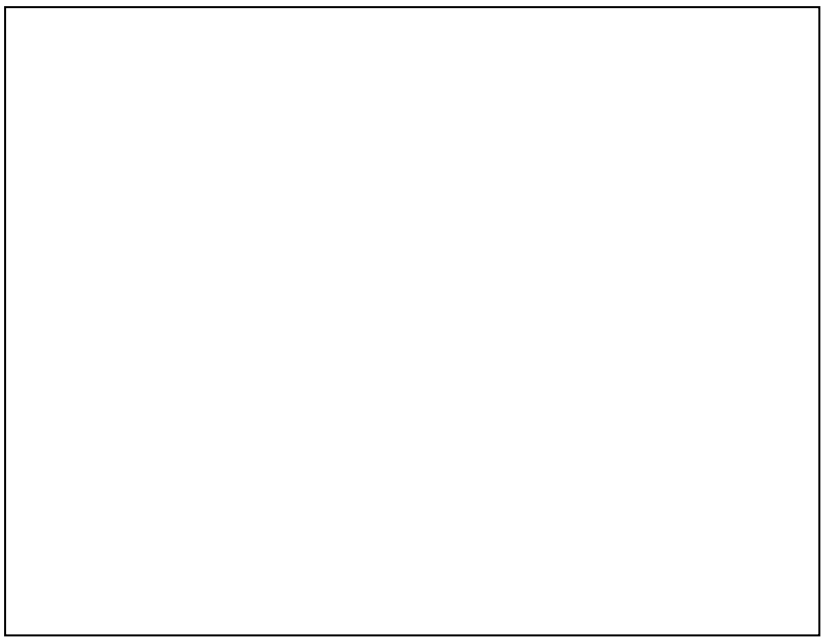
   ……

   ……

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

3. Jak si představuješ *sněholálije*? Nakresli:

4. Doplň do následujících vět slova z nápovědy:

Ve slovním spojení *sníh snídá* se objevuje …… stejných …… hlásek (…….) v po sobě …… slovech. Nazýváme to ..... .

Nápověda:

ZAČÁTEČNÍCH	NÁSLEDUJÍCÍCH	ALITERACE
PÍSMEN	OPAKOVÁNÍ	

5. Co by mohl sníh večeřet? Pokus se o tom napsat čtyřverší:

Sníh si dá …….
…….
…….
…….

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

Pracovní list 2

ZIMNÍ NOC
Christian Morgenstern

Tiše zdáli zvonek malý
cililink se rozcinkal.
Bílé vločky tancovaly,
s jednou z nich si vítr hrál.

Padala – a vítr vál,
v povětří si skotačila.
Jako pírko lehká byla,
jako by jí křídla dal.

Hlas malého zvonku tiše
cililink se rozcinkal.
Rozpustilá vločka z výše
padala – a vítr vál.

Padala – a vítr vál.
Tisíc se jich chumelilo.
Všude bylo krásně bílo,
samé peří – v šíř i v dál.

Všude bylo krásně bílo,
zvonek cinkat nepřestal.

1. Kdybys do básně měl/a udělat dvě dělicí čáry, za kterými slokami by byly? Vyznač je do textu básně.

   Proč bys báseň rozdělil/a právě takto?

   ……

   ……

   …….

2. Najdi a barevně označ v textu příklad:

   a. přirovnání
      Přirovnání *se skládá ze tří částí – z toho, co je přirovnáváno, toho, k čemu je přirovnáváno, a ze společné vlastnosti (např. Honza je rychlý jako blesk.).*

   b. personifikace (zosobnění)
      Personifikace *je přenášení vlastnosti živé bytosti na neživou (věc, přírodní jev apod.).*

   c. epanastrofy
      Epanastrofa *je opakování slova nebo spojení slov na konci jednoho celku básně (verše nebo sloky) a na začátku celku (verše nebo sloky) následujícího.*

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

d. metafory
Metafora *je druh obrazného pojmenování, které vzniká nahrazením jednoho vyjádření jiným (přenesením významu) na základě jejich vzájemné podobnosti (příklad jednoduché metafory: Má na hlavě sníh. = bílé vlasy).*

e. neobvyklého (básnického) přívlastku
Básnický přívlastek *je zpravidla nadbytečné přídavné jméno, které zdůrazňuje určitou vlastnost věci, bytosti, jevu, o kterém se píše.*

3. Představ si zimní noc s padajícím sněhem. Myslíš si, že v ní opravdu můžeme slyšet „cinkající zvonek“? Co by to mohlo být?

……

……

……

4. Představ si, že jsi padající vločka. Na co budeš myslet, než dopadneš na zem?

……

……

……

……

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

Pracovní list 3

MRAZÍCI
Jiří Havel

Na Zamrzlé ulici
hrají si dva mrazíci.
Jeden hopsá v závějích,
pořád jenom mrazí sníh
a ten druhý štípe děti
pěkně ve tvářích.

Teď k nim letí
ještě třetí
a má velký spěch.
Cestou z mrazíkovských jeslí
zmrzlou bílou křídou kreslí
květy na oknech.

1. Zkus výstižně popsat, jak si představuješ rozpustilé mrazíky z básničky (postava, obličej, oblečení, pohyby, kde bydlí, co rádi dělají atd.):

……

……

……

……

……

……

……

……

……

……

……

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

2. Co se mohli v mrazíkovských jeslích naučit jiní mrazíci?

……

……

……

……

3. Jak jinak by se mohla jmenovat Zamrzlá ulice?

……..

4. Zkus všechno dění v Zamrzlé ulici nakreslit:

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

Metodické poznámky

Poznámka k Pracovnímu listu 1 (J. Hanzlík: Copak snídá sníh?):

Báseň Josefa Hanzlíka může v dětských čtenářích vyvolat různé a rozporné pocity. Personifikace takového jevu, jakým je sníh, může být pro někoho zajímavá, pro jiného absurdní. První otázka zjišťuje právě prvotní reakci žáků na text. Důležité je umět svůj názor (pocit) podpořit co nejkonkrétnějším zdůvodněním.

Druhá otázka obrací pozornost na dominantní vizuální vjem vyvolávaný motivy básně – stříbrnou (třpytivou, třpytivě bílou) scenérii zimní krajiny. Jedním ze stěžejních slov v básni je slovo *sněholálije*. Je na představivosti čtenáře, jak si ji (je) představí. K této představě míří úkol č. 3.

Pojem aliterace, uvedený v úkolu č. 4., není určen k aktivnímu osvojení, žáci mají pouze doplnit podle smyslu slova do definice, což nebude obtížné, a ideálně si mají také uvědomit, že uvedený jev nejen existuje, ale nese s sebou i určitou estetickou (zvukovou) kvalitu (ozvláštnění).

V posledním úkolu mají žáci vytvořit jakousi paralelu k první části Hanzlíkova textu. Oceníme každou snahu o zachování „naladění“ (atmosféry) originálu.

Pracovní list je určen nejlépe k samostatné práci.

Poznámka k Pracovnímu listu 2 (Ch. Morgenstern: Zimní noc):

První úkol k básni Christiana Morgensterna se zaměřuje na vztah motivů a kompozice textu. Předpokládá se, že nejvhodnější umístění první rozdělovací čáry by bylo mezi první a druhou sloku, druhé rozdělovací čáry mezi třetí a čtvrtou sloku. Úvodní i závěrečná část obsahuje obrazy hustého sněžení, druhá a třetí sloka upínají pozornost čtenáře na jednotlivinu – jedinou snášející se vločku. Přijmeme i jiná, vhodně zdůvodněná řešení.

Báseň obsahuje také řadu jevů, jejichž podstatu žáci buď již znají (pravděpodobně minimálně pojem přirovnání a zosobnění), nebo se s nimi sice seznamují nově, ale měli by jim bez větších problémů porozumět. Na základě porozumění podstatě jevů, uvedené v jednoduché definici, mají v básni najít ke každému odpovídající příklad (úkol č.. 2). /Optimální řešení úkolu: přirovnání – „jako pírko lehká byla“, „jako by jí křídla dal“; personifikace – vítr si hrál, popř. zvonek má hlas; epanastrofa – verš „padala – a vítr vál“ na konci třetí a na začátku čtvrté sloky; metafora – „samé peří – v šíř i v dál“; básnický přívlastek – bílé vločky./

Třetí úkol je spíše pocitový, záleží na žácích, zda si „cinkající zvonek“ spojí s téměř slyšitelným tichem v krajině pokryté sněhem, nebo rozvinou jinou, s textem korespondující, představu. Ve čtvrtém úkolu již mají volně rozehrát fantazii, vazba na text bude při plnění zadání pravděpodobně volnější.

Pracovní list je vhodný pro práci ve dvojicích.

Poznámka k Pracovnímu listu 3 (J. Havel: Mrazíci):

Jednoduchá veselá básnička Jiřího Havla nedisponuje žádnou výraznější skrytou významovostí, vybízí proto především k dalšímu rozvíjení nastíněné představy, popř. k jejím modifikacím. K tomu míří všechny zařazené úkoly.

Pracovní list je vhodný jak pro samostatnou práci, tak pro práci menší skupiny.

Materiál byl zpracován v rámci projektu "Systémová podpora trvalého profesního rozvoje (CPD) pedagogických pracovníků propojením pedagogické fakulty se školami na Jižní Moravě – **EDUCOLAND**"

Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.